

Piddubnyi, H.
Komunizm i kooperatsiia

ПРОЛЄТАРІ ВСІХ КРАЇН, ЄДНАИТЕСЯ!

Г. ПІДДУБНИЙ

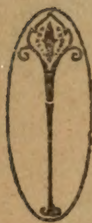
КОМУНІЗМ І КООПЕРАЦІЯ

УКРАЇНСЬКА СЕКЦІЯ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ АВСТРІЇ.
ВІДЕНЬ.

ПРОЛЄТАРІ ВСІХ КРАЇН, ЄДНАЙТЕСЯ!

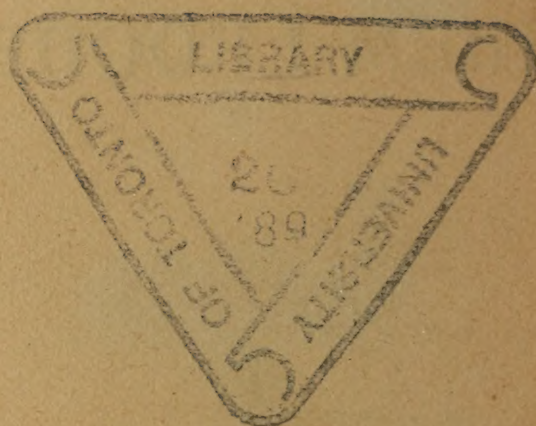
Г. ПІДДУБНИЙ

КОМУНІЗМ І КООПЕРАЦІЯ

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СЕКЦІЇ КОМУНІСТІЧНОЇ ПАРТІЇ АВСТРІЇ. ВІДЕНЬ, VIII. АЛЬЗЕРШТРАСЕ 69

Ч. I. ВІДЕНЬ 1921.

ДРУКАРНЯ „АДРІЯ“, ВІДЕНЬ, II. ТАБОРШТРАСЕ 52 Б.

ДРУКОВАНО 11.000 ПРИМІРНИКІВ.

Розділ Перший.

Кооперація і політика.

Кооперація і професійний рух.

Як відомо, кооперація, так саме як і професійний робітничий рух, має головним своїм завданням полекшити в рямцях буржуазної громади тяжкий економічний стан робітників і селян, і взагалі тої частини дрібної буржуазії, яка занадто сильно підпадає визиску, щоби почувати себе так добре забезпеченою, як почувають себе добре оплачувані слуги буржуазії вроді всіляких лікарів, інженерів, журналістів то що. Вся діяльність кооперативів ґрунтується на засадах одмінних од тих, якими керується приватний підприємець у своїй промисловій і торговій діяльности. Кооперативи мусять продавати переважно дешевше, ніж приватні крамниці. Але разом з тим треба зазначити, що живучи й працюючи серед капіталістичного оточення, вони ніяким чином не могли позбутися і всіх капіталістичних прикмет, без яких вони загинули б. Щоб витримати суперництво приватного, хижацького капіталу, кооперативи все ж таки примушені придержуватись загальних цін на крам, загальних рівнів висоти заробітної платні і навіть видавати, хоч правда невеличкі, дивіденди своїм вкладачам. Можно сказати, що кооперативи кінець кінцем зводяться до типу великих акційних підприємств з малими уділами і з обмеженою їх кількістю. Коли до того ще додамо, що вони иноді сприяють культурним, корисним робітничійклясі установам, то тим, власне, і вичерпується ріжниця, яка їх відділяє від приватних товариств і спілок з обмеженою і необмеженою порукою. Але вони мають за собою ту позитивну дуже важну рису, що обхоплюючи велику

кількість людей на споживчому полі, вони підготовлюють ґрунт для соціялізму тим, що привчають споживачів до самодіяльности на ланах економічної чинности, при розподілі речей і краму, і навіть у виробництві.

Порівнання їх з робітничими організаціями дальше їхньої потенційної підготовчої діяльности й не йде. Промислові робітничі спілки, будучи найширшими робітничими організаціями, правда так саме, як і кооперативи, мають головною метою матеріяльне поліпшення тяжкого стану пролєтарських мас; але разом вони обхоплюють промислові революційні верстви трудящої кляси, яка в боротьбі мусить майже виключно користуватися страйком, яко зброєю боротьби. Між кооперативними провідниками і ватажками навіть реакційних робітничих спілок істнує неперехідна ріжниця, як між віслюком і конем: кооператор ніде в промисловій, революційній, а значить і політичній боротьбі не виступає, коли не рахувати де-яких дрібних непорозумінь в Росії з царським урядом; навпаки, робітничий провідник уже через свій звязок з революційно-пролєтарською масою, яку сам капіталізм штовхає на революційні вчинки й на протести, дуже часто, хоче він того чи ні, буває примушений виступати проти істнуючого порядку, проти капіталізму й держави. Досить пригадати хоч би й останні події зі сталевого й залізничного страйку в Американських Злучених Державах, та бої в Вест Вірджінії з гірняками, щоб з'ясувати собі, як капіталізм штовхає найреакційніщих робітників і їх провідників на гострі революційні виступи: там проти страйкарів виступили всі наймити й аґенти капіталу, армія, попи, ґазети, суди, поліція, адвокати, урядовці, студенти й дрібна шовіністична патріотична наволоч усіх сортів. Кооперація ж ніколи в такій революційній боротьбі ролі не грає, а коли й грає, то на боці реакції.

Політика.

В соціялістичній літературі вже віддавна ведеться полєміка з приводу ролі кооперативів у підготовці сучасного господарства до майбутнього комуністичного порядку. В Бельґії кооперація знаходилась, чи не найбільше як де-инде, під впливом робітничої партії, але, розуміється, цей вплив, не вважаючи на його користь, все ж був далекий від того, щоб прояснити клясову свідомість робітників, які в Бельґії чи не більше пригнічені, ніж колись у царській Росії.

Під час революції 1905 р. в Росії велась дуже жвава полєміка з приводу так званої політичної нейтральности кооперації й професійних спілок. Ліва непримирна течія в соціялістичному русі обстоювала думку, що нейтральність кооперації в політичній боротьбі неможлива.

Дальші революційні події виявили це як найяскравіше. А ті соціялісти, що самі колись були за їх нейтральність, нині самі кинули цю думку. Есери та меншевики коли й говорять про це, то тільки в тім змислі, що кооперація має бути прихильна до . . . контр-революції. Розуміється, свою думку вони одягають в туманну болонку, щоби лекше було дурити робітників.

Справді, сучасні капіталістичні відносини роблять цілком неможливою нейтральність кооперативних і професійних організацій. Вони мусять бути прихильні або до буржуазії або до пролєтаріяту, до революції або до контр-революції. Мусять вони стати або на боці совітів, або на стороні Петлюри, Пілсудського й Денікіна.

Всілякі соціял-зрадницькі писання есерів та меншевиків про переслідування большевиками цих нейтральних „народніх“ діячів є ніщо инше, як галас злодія, впійманого на гарячому вчинкові. Відомо, що серед кооператорів є сила тих же самих есерів, які з усіх своїх сил працювали на користь контр-революції, та ще й досі працюють. Всі балачки про нейтральність є ніщо инше, як затуманювання голів з метою прислужитися контр-революції.

Потім мабуть уже сама дрібно-буржуазна вдача кооператорів так сильно привязувала їх до сучасних капіталістичних відносин, що вони чеплялись за всяку нагоду вставити в колесо революції стільки палиць, скільки було змоги, і хапались за кооперацію як засіб боротьби з робітництвом. Нема ніякого сумніву, що значна купка тих кооперативних діячів працювала цілком свідомо на поворот царських порядків під видом денікінсько-колчаківської „демократії“, тоді як друга по своїй тупости не бачила нічого, крім буржуазної „демократії“, до якої вона тягнулась всіма силами своєї міщанської природи.

Ось так на практиці виглядала демократична нейтральність кооперації, про яку кооперативні діячі любили так велепишно балакати.

Нейтральність на ділі.

Капіталістичні держави Антанти очевидно добре знали природу цих кооператорів, коли вони устами най-

гірших ворогів Совітської Росії проголосили про роспочаття торговельних зносин з Росією за посередництвом кооперативів. Це був один з ходів світової контр-революції в її запеклій ненависти й лютій війні проти Російської Революції. Дальші події цілком вияснили природу цих буржуазних прагнень капіталістичних держав, точнісько так, як то комуністи передбачали. Всілякі кооперативні балачки й лицемірні базікання відразу виявили своє справжнє обличчя, як тільки з'явилася для цього нагода. Кооперативна місія з Лондону, складена з бувших російських кооператорів, подалась до Росії робити „досліди" кооперативної справи на місці. Большевики вже досить знали душу цих панків і тому поставили границі їхній контр-революційнійдіяльности й продержали їх під контролем увесь час їхнього там перебування.

По повороті з Москви вони опублікували в найконтр-революційнішій англійській ґазеті „Таймз" свій „звіт", повний нападів на совітський уряд і на большевиків. З того звіту виходить, що їх було тримано в чотирьох стінах і до них нікого не пропускали й вони нікого не бачили; лише не зрозуміло, яким чином вони потрапили скласти такий „точний", „довгий", „докладний" звіт про внутрішній стан Совітської Республіки, коли вони нікого не бачили й ніде не були. Але це мало значить для кооперативних „соціялістів": аби лише зробити своє наймитське діло та якось прислужитись контр-революції, а якими засобами, — про це в клясовій війні не турбуються, а хапаються всіх можливостей.

Розуміється, це так працюють не якісь партійні діячі, а лише „непартійні" кооператори, які „ні про що не турбуються, як про інтереси своїх членів". Тільки дивним видається їхнє підозріле приятельство з „непартійним" „Таймзом", але про це вони розумно умовчують. Так само вони непартійно протестували на міжнародній кооперативній конференції в Женеві в квітні 1920 року проти большевицького „втручання" в їхні „непартійні" інтриґи на користь бандитам світової реакції.

Оборона капіталізму.

Чим треба пояснити таку собачу відданість кооператорів інтересам буржуазії й реакціонерів усіх ґатунків? Звідки походить їх непереможне бажання привернути в Росії буржуазію до влади, посадовити на престол якогось Денікіна, та їхні вовчі виття за „єдиною, непо-

дільною Росією", або, на Україні, праця українських кооперацій на користь Петлюри?

За поясненням далеко ходити не треба. Досить згадати, що всі керовники кооперації з боку фактичного займають точнісько таке саме економічне становище, як високо оплачувана дрібна буржуазія на службі капіталу. Директори дістають в дійсности таку ж платню, як і директори в приватних банках і підприємствах. Вони провадять такий самий спосіб життя, як і всілякі буржуазні аґенти. По своїх нахилах, звичках і з конечности обставин буржуазного ладу, вони пристосувались до нього, зрослися з ним і кращого їм нічого не треба. Соціялізм є для них те саме, що для всіх соціял-патріотів, для парляментарних крикунів і брехунів, — тема до розмови, більше нічого.

Ясно, що вони не виграють нічого від революції, тай навпаки, вони стратять свої дрібні привілеї, придбані в буржуазному оточенню. Це ж як раз за їхню дрібнобуржуазну завзятість у боротьбі проти робітничого руху їх так кохають всілякі соціял-зрадники в роді Керенського, Гендерсона та Вандервельда. Пригадаймо лише собі їхні виступи за часів демократичної Росії Керенського й кадетської коаліції. Та ще досі „соціялісти" типу Гендерсона носяться з кооператорами в Англії, як з писаною торбою; вони беруть участь у майських процесіях, вони пробіраються на соціялістичні конференції і скрізь, де можна. Цим вони ще раз доказують, що кооперація не може бути справді нейтральною. Вони самі завжди загрузають у якусь політичну гру, то до одвертої контрреволюції, то до патріотичних соціялістів.

Коли в Росії повстала совітська влада, то кооператори, здавалось би, повинні всіма силами її піддержати, бо це як раз там вони змогли б розвинути свій орґанізаційний хист при постачанні населенню продуктів і речей, бо ж совітська влада — це єдина влада на світі, яка цілим укладом і своєю природою тяжить до повного переведення всезагальної кооперації в росподілі й виробництві. Але наші безпартійні кооператори були так закохані в буржуазну демократію, що про це нічого не хотіли й чути, а вимагали собі повороту приватних банків і торговлі, бо по їх міщанських поняттях ці благодійні інституції мусять істнувати вічно. Вони робили опір революції, там де могли і як могли.

Вони кидали народні гроші на всяке контр-революційне діло. І це робили російські як і українські кооператори. Ці останні по весні 1920 р. давали гроші петлюрівсько-тишкевичівській експозитурі в Парижі, ґазеті „Франс е Л'Юкрен“, не згадуючи вже про инші пригоди цих безпартійних діячів на полі ворожнечі до робітничої влади.

Тепер ясно нам стає, чому комуністична партія мусіла повести гостру й одверту боротьбу з де-якими кооператорами, чому треба було вжити рішучих заходів проти їхнього контр-революційного крутійства.

Кооперація не могла й не може бути нейтральна. Вона повинна стати по боці радянської влади, пролетарської кляси і революції.

Кооперація робітнича і буржуазна.

Проте може істнувати й революційний кооперативний рух, який не тільки ніколи не буде ворожий пролетарському рухові, але, навпаки, ще буде корисний, приятливий і помічний. З одного того факту, що кооперація весь час за революції плуталась у приятельських компаніях ріжних реакційних ґенералів, ще не можна й не повинно робити висновку, що й загалом уся кооперація завжди й повсюди контр-революційна. Вже історія Другого Інтернаціоналу знає приклади, коли робітничі кооперації допомогали страйкарям підчас страйків, випекали й дурно роздавали хліб та речі першої потреби. Ці факти, разом з прикладами будови робітничих і народніх домів і ріжних культурних установ, дають нам можливість підкреслити, що навіть у капіталістичних країнах кооперативи можуть відіграти корисну для пролетарської боротьби ролю, хоч та роля в дійсности ніколи не може вийти з поза рямок допомогової й підсобної діяльности. Зрозуміло, що кооперативи ніколи не будуть в стані впірнути в самий розпал боротьби, в гущавину клясових боїв і сутичок, бо цьому не дає можливости проявитись суспільне становище кооперації і її відцаленість од безпосереднього терену клясової боротьби.

Найкращими з погляду пролетарської кляси суть робітничі кооперативи, які складаються з членів робітників. Але навіть і ці лише тоді стають прихильні пролетаріятові, коли керовниками їх є люде, що підлягають робітничій контролі, отже коли кооператив стоїть під впливом робітничих орґанізацій. Побіч таких єсть іще

кооперативи иншого роду, кооперативи, які не дивлячись на робітничий склад членства, стоять під повною контролею фабриканта. Зрозуміло, що не тільки підчас страйку, але в усякий час від такого кооператива робітникам нема чого чекати.

Як бачимо, революційність кооперації єсть в сути речі дуже обмежена і не виходить з поза рямок членства, належного до пролетарської кляси. Кредитова й сільсько-господарська кооперація ще менше надається для тої ролі. Винятком можуть бути ще ті сільсько-господарські кооперативи, які обіймають здрібніле селянство, якого наприклад єсть багато в де-яких країнах, ось як Сх. Галичина, Ірляндія, Італія. Кредитова кооперація в буржуазних країнах хіба там може відогравати революційне значіння, де вона спірається безпосереднє на робітничих, парубоцьких і дрібноселянських кооперaціях і стоїть з ними в сталому звязку і знаходиться в близькій залежности од них.

Але крім цієї робітничої кооперації істнують цілі низки кооперацій, в яких на товариських основах обєднується заможнє селянство, урядовці, офіцери і загалом дрібне міщанство. Ясно, що така дрібна буржуазна кооперація не може бути инакшою, як ворожою до ідей робітничої революції.

Революційний Кооперативний Інтернаціонал.

Тим робом ми бачимо, що революційна кооперація лише в тій мірі може задержати свій прихильний до клясової боротьби зміст, в якій вона спірається на пролетарські й пів-пролетарські верстви людности. Але й тоді цю природну прихильність повинно звязати ідейною і орґанізаційною залежністю від суто пролетарського, революційного політичного руху. Це значить, що революційна кооперація має бути в сталому дотику з Комуністичним Інтернаціоналом, подібно до того, в якому стоїть професійний рух. Комунізм має своїм завданням орґанізовувати робітничі й папівпролетарські маси незалежно від того, де вони знаходяться, і на всіх ділянках громадського життя. Комуністичний Інтернаціонал понімає цілу пролетарську клясу в усіх її відмінах і формах, усі катеґорії, ґрупи й ґатунки діяльности. Комуністичний Інтернаціонал, яко провідня політична боєва революційна орґанізація пролетаріяту, гуртує навколо себе професійно-промисловий робітничий рух

в Червоному Професійному Інтернаціоналі, орґанізовує Жіночий Комуністичний Інтернаціонал, Інтернаціонал Комуністичної Молоді, творить осередки пролєтарської культури („пролєт-культи“) з новими вогнищами пролєтарського мистецтва. Отже орґанізацію революційного пролєтарського Кооперативного Інтернаціоналу, який би ставив у підвалину своєї праці визнання засади клясової боротьби і совітської влади, яко найдоцільнішої, найсприятливіщої для кооперації форми суспільного ладу — орґанізацію такого інтернаціоналу треба вважати пекуче потрібною. Такий інтернаціонал уже засновується в Росії Центросоюзом, до нього пристає Вукопспілка і до нього прихиляється вся ліва течія в европейській кооперації.

Це не буде нейтральна кооперація, але кооперація клясово-пролєтарська, перейнята стремліннями до перебудови капіталістичного ладу в радянський лад. Та ми вже попереду доводили, що нейтральної кооперації в дійсному житті немає. Під нейтральністю звичайно ховається прихильність до буржуазії і її правительства. Комунізм не признає ніякої нейтральности в царині суспільної економічної й політичної чинности. Отже і в кооперації немає тої нейтральности, під якою так залюбки ховається теперішний дрібно-буржуазний інтернаціонал кооперації.

Революційна кооперація, що спіратиметься на робітниче членство і яка стоятиме в звязку й під ідейним впливом Комуністичного Інтернаціоналу, буде політично сприятлива до радянської влади й допомогатиме економічній відбудові пролєтарських держав та перетворенню теперішнього капіталістичного ладу спершу в радянський, а потім далі і в комуністичний.

До речі згадати, що обєднання европейської кооперації на міжнародню скалю вже було роспочато раніше, а за останні три роки кооперативи почали виявляти жвавішу, ніж коли будь, діяльність. Відбуто конференції й конґреси в Парижі, Женеві, а останній конґрес одбувся в Базелі в Швайцарії 6. серпня 1921 р. Центер і осідок цього Кооперативного Інтернаціоналу знаходиться в Льондоні. Цей Інтернаціонал, визнаючи нейтральність на словах, на ділі цілком підлягає впливу Другого Інтернаціоналу і включає силу найзвизначніщих реакціонерів і найзапекліших контр-революціонерів, ось як польські кооператори, які не тільки ведуть війну проти радянської влади, але навіть і між собою, як це буває з шовіністами,

боряться на життя і смерть. Досить згадити, що польська кооперація задушила галицьку-українську шляхом звичайного „нейтрального“, шовіністичного, жандарського терору.

Проте, крім таких одверто назадницьких течій в Кооперативному Інтернаціоналі єсть ліві елєменти з тих, що стоять близько до пролєтаріяту. Ці ліві елєменти разом з російською й українською кооперацією і створять основу для Революційного Кооперативного Інтернаціоналу.

Міжнароднє Кооперативне Бюро.

Орґанізацію цього нового кооперативного міжнароднього осередку, з котрого потім має вирости Кооперативний Революційний (Робітничий) Інтернаціонал, було роспочато вперше на 2-ій сесії Центросоюзу, коли було засновано Міжнароднє Орґанізаційне Бюро для пропаґанди ідей робітничої прихильної до пролєтарської революції кооперації.

18. травня 1921 р. відбулася 3. сесія Центросоюзу, на якій було вироблено резолюції в справі заснування Революційного Кооперативного Інтернаціоналу. Тоді ж було видано відозву до революційних кооператорів, яка закликала цих останніх до участи в Московському Орґанізаційному Бюрі. Завдання поширення ідеї робітничої кооперації з обсягу праці на радянських територіях почало роспросторюватись по цілому світу. Заклики до надсилання своїх представників і до участи в Міжнародньому Кооперативному Бюрі було післано до всіх країн.

Підчас III. Конґресу Комуністичного Інтернаціоналу до бюра ввійшли вже й представники закордонної европейської кооперації. Перша Міжнародня Кооперативна Конференція відбулася 6. червня 1921 року в Москві.

Цю дату й належить вважати за перший камінь в будинку пролєтарської кооперації. Від того моменту й треба вести початок орґанізаційної праці комуністів на інтернаціональному полі кооперації. Від того дня комуністи перейшли до діяльности в нову ділянку господарчого життя. Заснувавши Комуністичний Інтернаціонал, комунізм перейшов до Професійного Червоного Інтернаціоналу, захопив своїми хвилями молодечий і жіночий рух, поширив роботу серед інвалідів, міжнародні з'їзди котрих під проводом Барбюса одбулись в Женеві в 1920 році і в Відню в вересні 1921 року, і перейшов зрештою в царину кооперації.

На Першій Конференції взяли участь представники Німеччини, Швайцарії, Австрії, Данії, Норвеґії, Югославії, Росії, Болгарії, Англії, Чехословаччини, Франції. Конференція затвердила статут Міжнароднього Кооперативного Бюра і обрала своїх представників. Раду Міжнароднього Кооперативного Бюра утворено таким чином: Хінчук, Розовський (Росія); Керен (Англія); Серпов, Коричонер (Австрія); Вірт (Швайцарія); Попов (Болгарія); Мацен (Данія); Ридло (Чехословаччина). Крім того для вспішнішого притягнення до Революційного Кооперативного Інтернаціоналу М. К. Б. надано право кооптувати кооператорів від тих країн, які ще не взяли участи в кооперації.

М. К. Б. ввійшло в зносини з европейськими кооперативними орґанізаціями для навязання не тільки орґанізаційних, але й торговельних зносин. М. К. Б., вступаючи в зносини з цілим кооперативним рухом, має також і завдання практичного торговельного характеру.

Праця чисто теоретична та революційно-кооперативна пересунулась до кооперативної секції Комуністичного Інтернаціоналу, яка розробляє всі питання, звязані з комуністичним і пролєтарським кооперативним рухом.

До цього треба додати, що українська кооперація „Вукопспілка“ брала також участь у працях Міжнароднього Кооперативного Бюра і входить до нього членом.

Розділ Другий.

Кооперація в Революції.

Кооперація й клясова боротьба.

Піддавши побіжному розглядові відношення між кооперацією і професійним та політичним рухом, ми зараз можемо перейти до змалювання тих конкретних взаємин, які кооперація набрала за часів пролетарської революції в Росії й на Україні. Ці взаємини мають ріжний характер в залежности від того чи иншого моменту революції. Спочатку революції повстала глуха невиразна боротьба з контр-революційними керовниками кооперації. В добу гострої війни з контр-революцією і мілітаризацією промисловости кооперація підпадає реорґанізації і наближується до державного розподілового орґану. Але з весни 1921 року по скінченню війни з контр-революцією й заміною продовольчої розкладки продовольчим податком, кооперація відсувається від радянського державного апарату і здобуває собі широку автономію, хоча загальний напрям її йде цілком у згоді з революційним розвитком радянської держави в комунізм.

В часи давні, в часи розцвіту II. Інтернаціоналу запанувала була теорія про потрійну форму робітничого і соціялістичного руху, — професійну, кооперативну і політичну форму. Та поки пролетаріят ще не перебрав до своїх рук політичну владу, доки в громадській історії не з'явились совіти і не запанувала диктатура пролетаріяту, доти в очах широких працюючих мас кооперативний рух не набрав своєї виразности, ясности і своїх дрібнобуржуазних рис. Нині становище змінилось надзвичайно. Де-який час назад цілий світ наповнено було вістками про загин кооперації в Совітській Росії. А скоро

потім надійшли вістки і про „переслідування“ кооператорів на Україні, про „руйнування“ кооперативного апарату, про величезні „шкоди“, що її большевики роблять проти сих ангелів, сих „нейтральних“ оборонців „нейтрального“... білоґвардійського ладу. В чому ж тут уся справа, в чому річ? Яким робом „соціялістичні“ і „народні“ кооперативи наче переслідується в Росії і на Україні?

Насамперед зауважимо, що російські соціял-патріоти, соціялісти-революціонери й соціял-демократи взяли кооперативи під свою високу охорону. Вони дуже закохані в кооперативах і покладають на них велику надію в майбутньому. Це кооперативами вони думають перекувати мечі на плуги, насадити соціялізм, а капіталізм загнати на той світ. Коли, мовляв, всі люди поволеньки пічнуть купувати „самі в себе“ — через кооперативи, то скоро прийде крах капіталістам. В теоріях ес-ери особливо надавали велику вагу кооперативній праці. Ця обставина одночасно з тим опором, що кооперативи робили робітничій владі в Росії, зробила з них лютих ворогів тих заходів, котрих уживають комуністи для поширення кооперації на цілу людність.

Комуністи, розуміється, ніколи не годилися на признання кооперації, тої визвольної ролі, яку їй надавали соціял-патріоти. Комуністи скрізь говорять, що капіталістичний лад не можна повалити ніякою підчинкою, ані латанням, ані тим лагідним „соціялізмом“, що під'їде ва возі з підмазаними колесами і нечутно перенесе нас на той бік буржуазного кордону так, що ми не стямимось. Але це чиста утопія. Капіталісти вживають усіх заходів у боротьбі за свої привілеї, і ніякою кооперативою їх не піддуриш. Коли прийде момент, вони вжиють силу, ту саму, що вони її в ріжних формах завжди вживають, і зроблять так, як схочуть. Отже, справа все одно є там, де її уміщують комуністи: тоб то в питанню фізичної, озбройної сили. Все рішатиме соціялістична революція.

Та хоч комунізм не визнає за кооперацією того значіння, якого надають їй опортуністи, багато корисного їй признається. В нинішну добу — це підготовка людности до самоуправи в царині розділу поживи й речей, а в майбутньому кооперація має перебрати на себе всю працю росподілу всього краму. От до того практичного виходу були й прийшли комуністи, але якраз тут соціялугодовці і підняти лемент на цілий світ.

Росподілова функція.

„Калавур“, галасують дрібні буржуї, почувши, що в Совітській Росії кооператорів заарештовано та що до правління поназначувано нових людей, комуністів. Лакейська ватага всяких кооперативних „діячів“, найmитів Денікіна та аґентів контр-революції почула, що її остання затишна гребля починає валитись, що її контр-революційні кубла разом з капіталістичним млином починають зникати в шумовині революційної ріки.

В дійсности комуністи зробили новий, великий поступ в кооперативній справі, вони скористали усім старим її досвідом і одним ударом пересунули справу з теорії балачок в практику життя. Ставувши на чолі пролєтарської революції і пролєтарської держави, комуністи не спинились ні перед якими труднощами, щоби справити історично підготовану революцію в її природне русло, в її рідний стрижень. Вони зробили кооперацію обовязковою для всіх громадян, вони вписали всю людність в кооперативи і знищили всі капіталістичні торговельні підприємства, а майно дрібних підприємств передали кооперації. Ось те, що зробили комуністи в Росії, в першу добу революції, ось через що на них посипались тоді від усіх кооператорів скажені напади.

Угодовці-соціялісти і всякі пахолки буржуазії навмисно обдурювали робітництво, кажучи їм про повільний перехід кооперації в соціялізм. Це брехня, яку скоро робітники збагнули. Без революції ніяка кооператива не може захопити росподіл краму в свої руки. Комуністи не хотіли дурити, а взявши владу, вони дійсно почали перетворювали їх в господарчі орґани цілої пролєтарської держави й доконали того, про що инші лише для людського ока балакали.

Дійсно, кооперація в промисловій пролєтарській державі перестає бути вільною, незалежною ні від кого конкуренційною спілкою, що инколи просто зливається з буржуазними спекуляційними товариствами. Соціялізм є такий устрій, де робітник і селянин усе виробляє на громадських фабриках і громадськими машинами, але все таки сам і росподіляє. Росподіл був при капіталізмі в руках купців, а в соціялізмі все має перейти в руки самого громадянства, зорґанізованого для росподілу споживи і речей. Се ось таким робом і сталось те, що кооперативи в Росії і на Україні були стали цілком

урядовими апаратами. В промисловій робітничій державі всі функції і робота всіх частин повинна бути скерована в напрямі орґанізації виробу і розподілу. Все населення записуеться в кооперативи, які, повстаючи по окремих чарупках, мов клітинки переплітаються далі в більші орґанізації і так переходять аж геть до самого осередку пролетарської держави, до свого найвищого центра.

Ось, для прикладу, беремо хутір, ріжні дільниці (паланки) села, домові, або вуличні кооперативи. Це е чарупки, біля котрих гуртуються окремі одиниці й родини. Далі йде місцевий, повітовий чи мійський кооперативний союз, що мае свій осередок, склади і котрий пересилае всім крамницям товари, бо ці кооперативи звязані в такі повітові союзи. Далі йде вища орґанізація повітових союзів в краеві, наприклад: Слобожанська споживча комуна, Лівобережна, Степова, Дніпровська і ин. А ці вже творять свій один осередок, свій центер на цілу Україну, а в Росії на цілу Росію. Крам поступае на склади одинокої споживчої комуни, центер мае всі потреби підраховані і так розподіляе весь крам.

Така мае бути кооперація в пролетарській державі.

Стара кооперація на Україні.

На Україні кооперація повстала років пятьдесять тому назад. Спершу її було попросту пересаджено як філянтропічну установу. Ті добродійні пани, що привезли її з закордону, скоро самі забули про її істнування. Давши ґрошей на кооперативу, панок більше про неї не думав. Так само мало хто тоді нею цікавився зпоміж людей незаможного стану. Одначе, згодом кооперативна ідея почала поширюватись чим раз то дужче і з ініціятиви всякого незаможного дрібного люду і інтеліґенції вона набула права громадянства.

Побачивши її зріст, російське царське правительство надумалось узяти її під свою протекцію, бо воно гадало таким чином усунути звідти „неблагонадійні“ елементи, а також створити собі базу в шарах дрібної інтеліґенції, урядовців та заможнішого селянства.

З другого боку, російське правительство мало і свої централізаційні і всякі політичні ціли. Це видко хоч би з того, що воно ніколи не давало дозволу на відчинення українського кооперативного центра. Дійсно, аж до самої революції 1917 року всі прохання про відчинення

українського кооперативного банку лишались без відповіді. Це була політика сприяння переходу всего господарського життя до Москви, до московського кооперативного банку, який намагався зробитись всевладним осередком на цілу бувшу російську імперію.

Але з розвитком революції в Росії і на Україні цілий кооперативний рух почав горнутись до Київа. Всі місцеві кооперативи почали вперто змагати до заснування в Київі свого осередку. Таким чином повстав у Київі Український Кооперативний Банк, почав розгортати свою діяльність центер споживчої кооперації „Дніпросоюз“, а далі заснувався сільсько-господарчий центер.

В момент свого найбільшого розцвіту українська кооперація уявляла з себе таку картину. Насамперед найсильніше розвинулась споживча кооперація, зорґанізована в „Дніпросоюзі“. Вона обіймала до 15.000 споживчих товариств з приближною скількістю населення в 15.000.000 душ — членів кооператив та членів їх родин. Далі йшла кредитова кооперація, на чолі котрої станув „Українбанк“. Нарешті йде сільська господарська кооперація (Централя).

Найкраще і найдужче зорґанізована споживча кооперація вже мала цілу низку своїх власних установ і фабрик, ось як: миловарні, чоботарні (майстерні шевців), тютюнові, солярні, видавництва, друкарні, олійні і т. д.

Проти „Дніпросоюза“, в котрому обєдналось до 100 повітових союзів, повело ворожу роботу харківське обєднання „Поюр“ (Союз Потребітельскіх Обществ Юга Росії), сама назва котрого вияснює нам стремління сієї орґанізації до московського центра. Та ся боротьба, так само як і одеських ґрупувань, не могла скінчитись инакше, як перемогою українського центра. Радянська влада сю тенденцію передбачала і злила їх усіх до одного українського кооперативного центра. Кредитова кооперація також дуже скоро почала вибиватись в силу, та пролетарська революція хутко положила край її роботі, бо соціялістична громада не мала потреби в „кредитах“.

Та про се буде мова далі, а тут ми спинимось на характері сих усіх обєднань і зʼясуємо, чому комуністи повинні були втручатись у кооперативні справи.

Куркуль в кооперації.

Треба раз на завжди і цілком одверто й виразно проголосити, що кооперація на загал зовсім не є якийсь

порятунок від капіталістичних лих, а тим менше вона є єдиною захисницею інтересів бідаків селян і пролетарів. Навпаки, можна про українську і всяку иншу кооперацію, чи які будь там спілкові, товариські крамниці, просто сказати, що вона в капіталістичному громадянстві є собі здебільшого куркулівська установа, з куркулівським урядом, з перевагою куркулівського членства.

Почнемо от хоч би від споживчих товариств. Чи там брали участь найбідніші селянські верстви? Чи в правлінню є наймити, бідаки або безземельні селяни? Розуміється, там їх немає, хіба де-неде трапить невелика ґрупа. А загальне правило є таке, що то все здебільшого середняки керують ними, входять в члени і користають всіма хіснами. По великих містах робітничий кооператив зникав серед усяких дрібноміщанських (чи буржуазних) кооперативів. Крамарчуки, дрібні паскарі, урядовці складали найбільшу скількість кооперативного членства і лише подекуди трапиться „фабричний" кооператив.

Тим робом, можна сказати, що споживча, тоб то найкорисніша кооперація, має загальний вигляд, який дуже мало в чому скидається на робітництво або бідне селянство. Ці революційні маси лишились поза кооперативним рухом, що йшов під дужим впливом верств більше-менше заможних, навіть там, де робітництво складало переважну масу членства.

Коли ж перекинемось до кооперативів сільсько-господарських, то побачимо там іще яскравіший малюнок. Тут уже зовсім бідним елементам не доводиться грати ролі, чи брати якусь участь. Дійсно, яке завдання виконують сільсько-господарські кооперативи? Вони полекшують збут і купно продуктів сільського господарства або речей, що їх сільське господарство потребує собі на вжиток. Сибірські сільські господарські кооперативи збували масло, котре вони виробляли на кооперативних своїх таки маслобійнях. Селянські товариства купують угноїння для паші, улаштовують вистави худоби, дістають заводську породу для цілих сіл чи товариств, инколи навіть купують спільні хліборобські машини. Але се все дуже мало обходить наймита, або малоземельного, що не має на збут нічого, бо не має з чого взяти.

У нас на Україні ці товариства мало розвинені, хоч числом вони досить порядні. Сільсько-господарська централя навіть купила велетенське підприємство, фабрику хліборобських машин Гана в Одесі. Совітська влада сю

фабрику націоналізувала і обернула була в громадську власність. Тепер її знову повернули назад, але вона по сути не переставала бути кооперативом і після націоналізації. Лише біда та, що наші кооператори „соціялісти“ почимчикували в 1919 році і хутенько виплатили в Берліні за ту фабрику Німцям величезні гроші в чужій валюті. А коли повстала Радянська Україна, то всі фабрики було знаціоналізовано; в тім числі і фабрику, куплену Централею в Ганз, було зроблено громадською власністю.

Кредитові кооперативи були ще за царської влади під простою опікою царського уряду і видавали позички тим селянам, що мали якесь майно, хату чи ґрунт. Хто того не мав, той і позички не мав. Знова й тут користь була хіба та, що селяни не трапляли в пазурі лихварів, та тримали процент низче. Але се все було далеке від пролетарських мас, що ніяких позичок не робили, а жили продажею своєї праці.

Радянська влада не має потреби в кредитових кооперативах.

Паскарство в кооперації.

А тепер змалюємо в міру можности той знаменитий „демократичний дух“ кооператорів, про який вони було так розтрубили, що аж ніде неможна було обминути сю „третю“ будівничо-соціялістичну силу. За часів Керенського тільки й чутно, що кооператори домагаються от стільки й стільки місця в „передпарляменті“. А коли запанував на Україні Петлюра, то вони опинились у міністерстві в ролі знавців фінансів та ин.

Про склад членства кооперації ми вже згадали і зазначили, що воно не говорить нічого за революційність. Демократичний дух уже належить до проявів складної акції цілого кооперативного руху, о скільки сей рух виявив себе вчинками своїх керовників. Ми ще раз одверто повинні сказати, що керовники кооперації, як в Росії, так і на Україні, довго служили контр-революції і саботували робітниче-селянську владу.

Така реакційна тенденція отих „поступових“ установ випливала по части з їхньої ролі в клясовім суспільстві. Як це ми вже на початку згадали, кооперативи не стояли в горні боротьби робітників з капіталістами, страйковий рух був далеко поза межами їхньої

чинности, а революційні змагання цілком розминались з кооператорами.

А на Україні де-які кооперативи, виникнувши підчас війни, були просто покришкою, під якою мов у казані ховалось усяке гадюче зілля спекулянтів, шахраїв та фаринників. Вся „праця“ тих „товариських крамниць“ виявлялась в тім, що там сиділи й усім керували коли не самі крамарі, то їхні люди. Чисто тобі шкіродерні звичайні крамниці, що начепили кооперативний напис в горі, аби діставати від уряду де-які речі по дешевших цінах, а потім потайки перепродувати їх по риночних. Ось тих кооперативів було багато вискочило зпід землі на Україні по дрібних містах і місточках.

Одначе куркулівський фаринський елемент віддавна сидів у вищих органах кооперації на Україні. За прикладами ми далеко ходити не будемо. Досить згадати, що членом правління Україн-Банку був ніхто инший, як Х. Барановський, — людина, що вже за революції закладала на Україні акційні товариства для будівлі залізниць. Розуміється, тут уже не до кооперації, а справа тхне чистим „бумом“. Акції, широка публіка, покупці, гроші, великі гонорари директорам, — ось що надило кооператорів до так великого залізничого діла.

Ось іще приклад спекуляції. До одної української книгарні звернулись підчас гетьманщини якісь хлопці з пропозицією підшукати помешкання для книгарні за 10.000 карбованців „нагороди“. Довідавшись докладно, виявили, що помешкання належить до Україн-Банку, а частину нагороди мав дістати управитель. Заява до членів правління справи не врятувала і помешкання пішло якомусь крамареві, що не пошкодував „поділитись“ з управителем.

Українські кооперативи остільки розгорнули свою працю, що туди полізли всі контр-революціонери, бувші царські урядовці. В Кримі працювали в українських кооперативах два бувші царські ґубернатори. В Царгороді в українському кооперативі (якийсь офіс чи царгородська аґенція) служив бувший поміщик, Єавич на призвище, що має на Україні 5000 десятин ліса. Чи ж не було б нам дивним, коли б цей панок раптом став „нейтральним“ співробітником у кооперації? Розуміється, що всі його бажання на боці перемоги Петлюри і проти робітниче-селянської влади.

За кордоном сих „нейтральних“ „демократів“ та „непартійних“ політиків і „соціялістичних“ діячів повно-

до верху набито скрізь. То все здебільшого звичайні спекулянти, панські попихачі, або самі бувші пани. Ось ще приклад. Весною 1919 до Марселю приїхав кооператор Сидоренко, кремезний селянин дядько, але не знає мов. Він привіз з Одеси на 800.000 франків шкір, котрі всі пішли на виплату прожиття тих панків кооператорів, які все купували „нейтральну“ зброю Петлюрі.

Українська кооперація на службі в Петлюри.

Тут ми підходимо до найзвичайнісенької контрреволюції і шахрайської праці „наших рідних“ „націоналістів“ кооператорів. Те, що вони є українськими, ні в чому не рятує їх від реакційности, яка, уважаючи на „відсутність“ серед Українців своєї „національної буржуазії“, добре себе укомпенсувала на рахунок „демократів“.

За кордоном тиняються цілі гурти кооператорів. То вони затягають позички Петлюрі, то росписуються за український уряд (американське майно), то просто піячать і знайомляться з першорядними европейськими готелями.

А один славнозвісний у женевських піяцьких колах кооперативний „фінансист“ коштував кооперацію ні більше ні менше, як 2,000.000 корон. Не дурно він величає себе бувшим міністром фінансів. Але цей ще з найкращих, бо лише те й робив, що їв та пив. Инші до того додають ще й „працю“ проти робітничої України.

Про паризьких кооператорів зазначимо, що більшість з них, позбувшись своїх посольських посад у петлюрівському „уряді“ через скорочення, пристали потім до кооперації. До тих належить Тимошенко. За браком всякої роботи, вони заснували „бюро“ і ліквідують „американське майно“. Потім для розваги подались до Америки, щоб позичати грошей серед американських робітників. Та операція складається з того, що гроші дають американські банки за порукою американських Українців. А порука буде полягати в підписі особливих зобовязань.

Підчас останнього Петлюрового і польського походу кооператори улаштували у Виниці бенкет на славу Польщі і Петлюрі. А щоб той бенкет не був смаруванням по губах Пілсудського, то „Дніпросоюз“ всі товари, що мав на складах, післав на Правобережжя для обміну на селянський хліб, а хліб той він віддава̂в польській армії. Таким чином „нейтральні“ та непартійні кооперативи

так закохались в українстві, що аж пішли на службу „демократичній“ Польщі.

Та на тому не спинилось. Барановський, засновник „українських залізничих акційних товариств“ і член правління Українського Кооперативного Банку, ставши петлюрівським міністром, їде до Берліну і намагається там перебрати 400 міліонів німецьких марок, що належать Україні за колишнє продане за часів гетьмана збіжжя, наче б на рахунок української кооперації. То була тільки форма для перекладання їх до кишені Петлюрового правительства. Тоді закордонні комітети У. К. П. та У. С. Р. запротестували перед німецьким правительством, а протест підхопили німецькі соціялісти і справа загинула. Ось вам і кооперативна нейтральність.

Але тут іще не все. Українські кооператори були заключили з Петлюрою такий договір, по котрому вони зобовязались його піддержувати аж навіть тоді, коли б Петлюра опинився зі своїм правительством поза межами української землі. Нині се передбачення справдилось і безумовно нейтральні кооператори не запізняться дати Петлюрі братню руку допомоги. Коротко кажучи, наша кооперація стоїть під „непартійним“ проводом „соціялістів федералістів“, тоб то українських кадетів (лібералів). „Нова Рада“ діставала також підмогу грішми від „Дніпросоюза“.

Розділ Третій.

Кооперація, як росподіловий орґан.

Диктатура пролетаріята.

Перед лицем тої не тільки української, а ще більше й російської кооперативної контр-революційної праці треба було знайти якийсь засоб, повинно було запобігти якимсь чином. Радянська влада, послідовно винищуючи всякі контр-революційні кодла, не могла спинитись перед „кооператорами", котрі, користуючись своєю славою „демократів", попролазили до всіх міністерств, — всіх кольорів і відтінків. Були російські кооператори в уряді Керенського, в передпарляменті, у Денікіна, у Вранґля, у Петлюри, і все під прапором „непартійної підмоги населенню" речами споживи. Шкода тільки, що населення тої підмоги ніде не бачило, та за те добре бачило „кооператорів" у товаристві чорної сотні всіх ґатунків.

Коли Англія забалакала була про торговлю з Росією через кооперативні установи, то ці діячі знова заворушились, запатякали про незалежність кооперативів, про великий вплив та значіння їхнє серед народів у Росії.

Українські кооператори, що до того часу мовчки сиділи попід величезними дахами „західніх" шинків та нюхали носом повітря по „Ґрандготелях" і „Бельвю", почувши про те, що з Росіянами говорять пани, дуже перелякалися і запротестували, щоб їх Українців не плутано. Вийшло це тому, що українські кооператори повірили в можливість безконтрольної крутні Ленських та Біргеймерів, що вже давали в Лондоні інтервю журналістам з приводу роспочаття торговельних зносин.

А діло було зовсім аж ось такечки. Лойд Джордж гадав, що кооперативи в Росії все ще по старовинному живуть, — так само, як і російські кооператори, що мешкають понад Темзою. Та коли обізнався, аж кооперація в Росії була під контролею комуністів і вже не була „распивочно и на вынос“, „але всім по трохи, коли що є“. Тоб то кооперація була вже орґаном розподілу поживи в радянській державі. Закрутивши прикро носом, Лойд Джордж перестав говорити вже про кооперативну торговлю з Росією і замок.

Комуністи не спинились ні перед арештом панків з кооперації, ні перед нагнанням їх з кооперативів. Тим робом зіпхнуто було досить усякого сміття з осередних правлінь, з керовничих посад, з ревізійних орґанів. В головному правлінню було призначено комуністичну більшість і се повело до перебрання цілої контролі над кооперацією до своїх рук. В дійсности чистити довелось здебільшого в горі, бо в низах була маса спорідненіща з пролетаріятом.

Ось цю чистку і те мисливство за контр-революційними, куркулівськими ватагами в кооперації буржуазна преса і назвала „руйнуванням кооперації“. Радянська влада навіть занадто лагідно поставилась до всіх нечесних махінацій. Всі базіканя про розстріл українських кооператорів були собі вигадкою. Кооператори самі знали, що вся їхня праця при Петлюрі, чи Польщі, мала чисто реакційний характер, смерділа навіть звичайним зрадництвом. Дійсно, постачати польській білоґвардійській армії хліб — це звичайна військова зрада Радянській Україні.

Знаючи се, закордонні кооператори загодя вже писали, що „большевики порозстрілювали всіх кооператорів“, — в Одесі 79, в Київі 48, — та иншу брехню. Факти ж були ті, що большевики просто нагнали старих керовників і посадили де-яких нових з комуністів, щоб тим запобігти повтореннюю старих витівок „нейтральних демократів“.

Очевидно, що всі кооперативні діячі за кордоном не мають нічого спільного з тією кооперацією, яка нині орґанізується на Україні під проводом комуністів, як і російські кооператори в Лондоні, що працюють на спілку з Вранґлем, чи Бурцевим, уже давно стали чужинцями для російської совітської кооперації.

Споживча комуна майбутнього.

Довший час радянська влада на Україні не втручалась у кооперативні справи, але це невтручання було явищем тимчасовим, — доти, доки сама влада не зміцніла остільки, щоб знайти час і нагоду до перебудови. Коли така сприятлива хвилина настала, всі українські кооперативи, а в тім числі москофільські, було перебудовано відповідно до нових завдань, що повстали в звязку з розвитком соціялістичного ладу.

Насамперед треба підкреслили, що Радянська Україна допевнилась того, чого раніш українські націоналісти ніякими зусилями не спромоглися зробити, а саме: вона злучила всі кооперативні обєднання в одну українську кооперацію. Замісць колишніх „Дніпросоюза“, Одеських Кооперативів та „Поюра“ (Харківщина) утворено було Єдину Українську Централізовану Кооперацію. Щоб діпняти цього, треба було аж повикидати де-яких старих керовників і попризначувати комуністів. Тим робом ціла споживча кооперація впала під контролю радянської влади.

Дальшим ділом було орґанізування цілої людности в кооперативи. Оповіщено обовязковість приналежности всіх громадян до якогось кооперативу. Одначе ці останні заходи були далекі ще від завершення їх в один розподіловий орґан пролетарської держави.

Комуністи своїми законами надавали кооперації зовсім нового характеру і накинули їй нову працю й нові завдання, яких вона до того часу не мала. З товариських крамниць, що ставили своїм завданням знижувати ціни на поживу і товари шляхом конкуренційної боротьби з приватними і чисто купецькими підприємствами, вони в радянській республіці були обернулись у всевладну, повсюдну, обовязкову для всіх установу, котра не знає ніякого супротивника на свойому шляху. Дійсно, кооперація зробилась державним апаратом, тим орґаном, що випливає з волі пролетарської кляси і обовязковість котрого кождий мусів був признавати.

Кооперативні крамниці поволеньки перетворювалися в єдині крамниці на цілій Україні, в котрих тільки і можна було дістати все потрібне для життя. Кооперативна Централя, що стоїть в самій середині всіх кооперативних обєднань, ставала вже нічо инше, як централь-

ний державний росподіловий орган, який мав по цілому краю свої філії, відділи й агенції.

Все, що вироблялося на своїх господарських підприємствах, на фабриках, копальнях, на економіях — все переходило до керунку центральних кооперативних установ, які вже потім ті всі матеріяли, крами, всю поживу переподіляли по цілій країні через свої місцеві кооперативи поміж цілою людністю.

Ось такого нового вигляду починала набірати кооперація в Росії і на Україні, де її по справедливости називано „Споживчою Комуною".

Вона мусить перебрати на себе всі старі функції капіталістичних крамниць, торговельних товариств, компаній, фірм і т. д. Це якраз ці установи виконували в громаді поділові функції, але під проводом приватних осіб, окремих одиниць, неорганізовано, аби як, анархічно. Ставши державним органом і заступивши собою капіталістичну торговлю, кооперація має зорганізувати правильний, доцільний поділ усіх речей і поживи поміж цілу людність. З царства здирства і купецької сваволі Радянські Федерації тим чином мають переходити до царства волі і організованого громадського добробуту трудящої людськости.

Тепер нам зрозуміло, чого саме вся провідна кооперативна інтелігенція так пручалась і лементувала проти „ламання принципів демократичної кооперації". Вони бились до останку за буржуазний лад, де їм було уготоване місце в лавах капіталістичних шахраїв і шкіродерів. Досить сказати, що в буржуазній конкуренції кооператори були безсилі подужати великий фінансовий капітал, але були досить міцні, щоб грати маленьку ролю дрібних перекупок на загуменках капіталістичного ринку. Чиста тобі дрібна буржуазія. Діставши маслака в пельку, вона була рада пританцьовувати задля нової ласки з панських рук.

Це і було причиною тої ворожнечі, з якою керовники кооперації поставились до комуністичної перебудови.

Політика комунізма.

Спинимось тепер на з'ясуванні тої ролі, яку кооперація має відогравати в радянській державі і яку вона вже була почала грати в часі її перебудови в перший період революції. Цей напрям мав повести до перетворення в комунізм цілої суспільности, а коопереція мала

заняти в цій політиці нове місце, таке, якого вона не мала в буржуазній державі.

Як же має відбуватися еволюція кооперації по пролетарській революції?

Вся росподілова функція (відправа) в радянській державі покволом переходить до кооперації, як до вищої зорганізованої форми громадського задоволення економічних потреб.

В реальній життєвій обстановці сей процес, очевидно, прудко піде і набіратиме в ріжні моменти ріжних форм. Підчас острої клясової війни з буржуазією доведеться уживати справних швидких заходів з порушенням засад виборности і демократичної самодіяльности. Але дальший спокійний розвиток подій і громадських продукційних відносин мусить усунути ту змілітаризовану диктатуру в економічній царині і її місце поволі займає самодіяльна, чинна маса споживачів-громадян. Орґанізовані по селах, хуторах, фабриках та промислових осередках, люде скрізь вибіратимуть свої правлiня в кооперативи, а громадську контролю буде доповнено контролею крамарських робітників, з'орґанізованих у свої спілки, з одного боку, і контролею центральної державної радянської влади з другого.

І так, як нині, керовничий, призначений хазяїном, веде ціле торговельне підприємство, збірає хазяїнові гроші та прибутки і подає реґулярні справоздання, так тоді керовники, призначені громадою (пролетарською державою), будуть керувати кооперативами, збіраючи вже не гроші, а квітки та записи за видані товари і нотуючи нові одержання від фабрик по наказах центральних установ.

Що ж до кредитової кооперації, то вона перестає в сути речі грати всяку ролю. З загином панування капіталу і всего буржуазного ладу зникає і колишня сила і міць грошевих знаків. Бо ж у капіталістичній державі гроші, що повстали з товарообміну, давно обернулись у монопольне знаряддя експлуатації. Той, хто мав багато грошей, уже тим самим доробляв-ся великої сили і керував усім життям трудящих мас, бо за гроші можна було купити всякі знаряди продукції і саму працю. Так прийшло до монополю великих банків, що всім керували, до потужности грошевих маґнатів. В країнах назадницьких лихварі визискували нарід, селян і дрібних власників. Кредитова кооперація якраз і мала на меті

допомогти дешевим кредитом дрібним власникам та кооперативним крамницям, що увільнились тим чином від підрядности приватним банкам і особам.

Але коли в радянській державі банків приватних не буде, коли товари не вироблятимуться на продаж для прибутку, а вироблятимуться лише для вжитку і для поживи, тоді не буде ніякого змислу в боротьбі з монопольним грошевим капіталом. Його немає вже, бо громада, з'орґанізована в соціялістичну державу, скасувала (або має скасувати) гроші. Хто матиме гроші в Росії чи на Україні, не зможе їх віддавати за інтерес. Гроші, як приватна власність і як засоб для визиску, згублять своє значіння для суспільности. О скільки ж вони зістануться в переходовий момент, то радянська влада буде тримати їх під своєю контролею через державний радянський банк. Ось чому кредитова кооперація в радянській державі має зникнути.

Трохи инакше стоїть справа з сільсько-господарською кооперацією, з набутком громадських машин для обробки хліба, з доставою угноєння для поля і т. д. Тут сі первісні парости колективізму треба розвинути, чи то перебрати до центральних урядових установ і керовництв, чи піддержати всяку приватну ініціятиву в тій царині. Дещо попаде до споживчої кооперації (росподіл хліборобських машин), дещо піде до промислової функції держави. Так, наприклад, фабрика хліборобських машин Гана в Одесі піде колись під керму промислового державного правліня. Кінець кінцем колись усе село приступить до хліборобської спільної праці, до спільної обробки землі і тим чином повстане сільська комуна.

Отже українська кооперація з початком революції мала в собі силу куркулівського, контр-революційного елементу, що допомагав націоналізмові, так саме, як російська кооперація допомагала своїй чорній сотні.

Комуністи мусіли обєднувати і перечищати українську кооперацію і зі знаряддя куркулівської контр-революції робити її знаряддям робітничої революції. Кооперативи обернулись в орґани допомоги совітській владі і стали під контролею комуністів. Тільки в радянській державі вони почали ставати дійсно робітничими кооперативами. Заповітні мрії батька кооперації Роберта Овена нині сповняються, а здійснення їх історія доручила комуністичній партії.

Розділ Четвертий.

Нова економічна політика.

Продовольчий податок.

Ось таким шляхом мала йти кооперація в Росії й на Україні. Але цей курс, який повстав в звязку з мілітаризацією промисловости й з близькими можливостями соціялістичних революцій в Европі, при змінених обставинах довелось одсунути в майбутні часи, коли для того виростуть економічні підвалини. Гостра потреба збільшення продукції хліба і виробництва на всіх ділянках промислового життя втягнула в коло радянської політики питання дозволу вільного торгу, заміни продовольчої розкладки продовольчим податком і віддання де-яких підприємств в аренду приватним особам та справу концесій.

Комуністична партія тоді прийняла постанову про зміну курса економічної політики держави в напрямі прийняття всіх означених вище точок. Тим робом дозволено вільну торговлю, запроваджено продовольчий податок і введено в практику здачу в аренду де-яких фабрик приватним підприємцям, крім великої тяжкої промисловости.

Заміна розкладки натуральним податком матиме такі практичні наслідки для селянства, що у нього лишиться певна кількість збіжжя, яке він може обміняти на що сам хоче. Загальна кількість збіжжя, яку селянин має постачити державі, при натуральному податку стає менша, ніж при загальній розкладці. Той лишок, та ріжниця, що оттак з'явилась, має зістатись у повному розпорядженню селянина для виміни на вироби фабричної промисловости. Крім того, можливість вільного розпо-

рядку лишками піддає селянину бажання пильніще орати і більшу площу засівати хлібом, бо ж що більше буде йому лишку, то більше може він обміняти його на речі міської продукції.

Але тому вільному виміну хліба на крам повинно надати такі форми, щоб вільні торговці й купці, які тепер уже мають законне право торгувати, не захопили в свої руки селянина, чи робітника. Вільний вимін мусить бути так упорядженим, щоби приватні підприємства не могли накопичувати прибутку і робити спекуляції.

А для цього вільний обмін лишків треба спровадити через такі установи, які б працювали для загального добра всієї робітничої держави. Такою установою єсть кооперація. Ось для цієї мети і мають послужити кооперативні крамниці. Селянин постачає до крамниць свій хліб, що йому лишився після сповнення натурального податку, а натомісць він дістає мануфактуру, бакалію і всякий залізний та инший крам. Цей крам кооперативи дістають від робітничої держави, якій вони передають і той хліб, що його дістають від селян.

Декрет по кооперацію.

Щоб уявити докладніше, як це має переводитись і як то все буде улаштоване так, щоб приватні зиски знищити, нам треба зазирнути в останній декрет про кооперацію. Тут ми наводимо текст цього декрету, який звучить так:*)

„Всі громадяне Російської Соціялістичної Федеративної Совітської Республіки творять одну Споживчу Кооперативну Громаду. Кождий громадянин має належати до одного кооперативного центру.

В рямцях цих споживчих кооперативів громадяне одного фаху можуть обєднуватись між собою в орґанізації. Всі ті орґанізації мають право купувати продукти всякого роду через кооперативи того повіту, в межах котрого працюють громадяне, — або через збірання зі своїх членів грошей або постаченими продуктами. Куплені тим чином продукти буде обмінено поміж членами даної ґрупи.

---

*) Цей декрет і роспорядження в продовольчих справах Р. С. Ф. С. Р. не мають сили на території незалежних республік України, Авербейджану, Грузії, де подібні ж декрети видається від імени вищих радянських установ тих республік.

Споживча Кооперативна Громада має право купувати лишки хліборобських продуктів або доморобної промисловости і вимінювати їх на инші продукти або розподіляти їх між своїх власних членів. Тому кооперативи мають право купувати всі речі від селян, ремісників, або робітників хатньої промисловости, і заключати з ними договір, (який, розуміється, не повинний суперечити совітським законам), наприклад, договір про постачання ременту, чищення зерна, переховок і видачу продуктів.

Кооперативи мають право орґанізувати фабричні підприємства і підприємства для поліпшення продукції, а також вони мають право орґанізувати сільсько-господарські підприємства, молочні фарми etc.

Кооперативи мають ось такі обовязки: Вони мусять бути офіціяльним засобом росподілу вимінних продуктів, котрі призначено державою в виміну за инші картки, і мусять здійснювати в цілій країні росподіл харчу і промислових речей, які буде їм для тої мети призначено. Харч і речі звичайного вжитку можна росподіляти по всій країні тільки через кооперативи.

Що ж до адміністрації Споживчих Кооперативних Громад, то голова кождої орґанізації, котрий має бути особою з правом контроля й догляду, буде голосуванням обіратись з поміж членів на загальних вічах. Всі громадяне Р. С. Ф. С. Р. мають право голоса і обрання.

Не мають виборчого права ті особи, які його позбавлені згідно конституції Р. С. Ф. С. Р.“

Оце є кооперативний закон для Російської Соціялістичної Федеративної Совітської Республіки. Майже такі самі закони видано і на території Української Соціялістичної Радянської Республіки, бо загальна політика в усіх соціялістичних республіках мусить бути однакова.

З бігом часу кооперативні (товариські) крамниці набуватимуть усе ширшого й поважнішого значіння, а приватна торговля покищо задержалась тільки в дрібній формі. Великі промислові підприємства, як звісно, всі націоналізовано, і що далі, то ширше вони будуть працювати і потім зовсім виперати дрібне доморобство. Такий же процес, який помітний в царині виробництва, відбуватиметься і в ділянці росподілу, тоб то в торговлі. Через наново перетворені і реорґанізовані кооперативи товари підуть з фабрик на село, а хліб з села на фабрику і до міста.

Коли продукція на селі і в місті піднесеться до нормального рівня, тоді всі кооперативи зможуть задовольнити всі потреби всієї суспільности, а дрібна приватна торговля і паскарство, які ще затримались тепер, не матимуть уже ніякого ґрунту під ногами і зникнуть зовсім.

Радянська влада тут іде зовсім протилежним шляхом, як буржуазна демократія. Славнозвісні контр-революційні кооператори силуються поновити капіталізм, щоб і собі кооперативними крамницями устрявати в конкуренцію з капіталістом і перегони за прибутком. Оця їхня контр-революційна напруга поновити капіталізм і викликала у них лемент і безглузді обвинувачення проти комуністів тоді, коли комуністи перетворювали кооперативні орґанізації і викидали звідти чорну сотню. „Большевики порушують виборні права членів кооперативів, заводять бюрократизм, руйнують кооперативи", — ось які вигуки чутно було з усіх боків кооператорів і „нейтральних" денікінців, соціялістів-революціонерів і меншевиків.

З наведеного декрету ми бачимо якраз протилежне з'явище. Комуністи не руйнують кооперативи, а записують до них цілу людність; не касують права виборів, а його стверджують, не обмежують кооперативну діяльність малесенькою рямкою конкуренції з приватним торговим капіталом, а поширюють поле діяльности кооперації на всю просторінь росподілу й виміни харчу й речей виробної й обробної промисловости.

Новий курс.

Ми бачили з попередніх наших оглядів кооперативного руху, що кооперація спочатку радянського будівництва почала була приподоблятись до тої смуги суспільно-економічної перебудови ладу, коли ціле господарське і промислове життя хилилось у напрямі зосередкування всієї хазяйчої чинности трудових мас в орґанах радянської держави. Кооперація в той мент, коли йшла найгостріша війна з буржуазним світом і російсько-українською контр-революцією, мусіла підпасти чищенню від найактивніщих контр-революційних забарвлень. Одночасно з тим кооперативні обєднання було наближено до продовольчих орґанів, бо їх завдання дотикалось дуже близько тої лінії і тих осягнень, які ставила собі

кооперація. Дійсно, продовольчі орґани мали на меті постачати людности необхідні речі для всякого вжитку, як їстивні так і одяги то що. Таке ж саме завдання мала й кооперація. В добу капіталізму вона купувала, чи виробляла сама ріжний крам, який продавала потім споживачам, робітникам, селянам і дрібній буржуазії по значно низчій ціні, ніж капіталістичні приватні торговельні установи та крамниці. Отже це завдання єсть росподіл краму серед людности.

Тим чином кооперація стояла на порозі остаточного обєднання з тією орґанізацією, яка проводила в радянській державі також функцію постачання. Коли ж істнує одна влада, одна держава, і коли ціла промислова, крамовимінна діяльність тої держави пішла дорогою удержавлення, то істнування двох суспільних інституцій, які мають однакове ціло-національне (державне) роспростороення, не тільки є зайве, але й шкідливе. Ось чому злиття кооперації з продовольчими орґанами мало б виплисти само собою, цілком природним шляхом. Ціла людність, вписана до кооперативів і орґанізована на велику скалю, шляхом самодіяльности могла б росподіляти все, що надходить з промисловости через державу, чи то продукти сільського господарства, чи мійської промисловости.

Але цей процес злиття кооперації з продовольчим комісаріятом, що мав переводитись у життя в міру вростання соціялізму в громадські відносини, спинився. Після з'їзду комуністичної партії по весні цього року (1921) ухвалено було дозволити вільну торговлю лишками хліба і продуктами мійського господарства. Затримка світової революції на Заході, пекуча потреба піднесення продукції в місті й на селі примусили радянську владу зробити уступки принципу приватної торговлі, а це те саме, що й зробити уступку капіталізму. Ми говоримо „уступка“, хоча краще було б сказати не „уступка“, а „обхідний рух“. Діло в тому, що під впливом війни з контр-революцією радянська влада станула була на шлях чисто мілітарної господарки й було мілітаризовано навіть майже цілу промисловість. При мілітаризації роблено було багато заходів і видавано декретів, які при спокійніщих обставинах не могли б появитись. Коли ж війна минула, то минула й потреба в тих законах. Апарат дрібної торговлі і дрібного промислу був зруйнований тільки через військову скруту. Розбиття контр-революції знесло й мілітаризацію промисловости.

Громадські сили.

Коротко кажучи, вільна торговля лишками хліба викликала величезні зміни в радянській державі. В царині господарчої діяльности лишились такі сили:

1. Радянська держава з радянськими økономіями й великою промисловістю (ткальна, вугільна, залізовиробна і фінансова).

2. Селянство,—переважно середнє, потім бідне і куркулі, — які разом (середняк і куркуль) висунули домагання вільного виміну лишків своїх продуктів (хліба).

3. Ремесник доморобˎ дрібний промисловець, дрібний арендар державних фабрик і підприємств, і торговець, які всі разом творять найбільшу верству рештків капіталізму і які, користуючись законом про вільну торговлю, захочуть поновити всі капіталістичні відносини.

4. Робітнича мійська кляса, яка продукує речі мійської промисловости, яка творить базу радянської влади і яка пропонує через владу і ріжні установи селянину споживчі речі.

5. Нарешті приходить ще одна сила, яка складається з орґанізованої трудящої людности, до якої входять як робітники так і селяне, і яка має точнісько таке саме завдання, як і продовольчі установи держави і як приватні торговці, чи підприємці та арендарі державних (націоналізованих перед тим) фабрик. Це—кооперація.

Коли ми спростимо цю схему установ і клясів, то прийдемо до такого поділу.. З одного боку держава спірається на велику індустрію, але залишає дрібну промисловість в приватних руках на правах власности та аренди. З другого боку — трудяща кляса, яка міняє свої вироби. Робітники свої фабрикати міняють на продукти сільського господарства. Між селянами й робітниками, що працюють на державу, стоїть приватний підприємець і купець, які намагаються пустити життя на старі тори і конкурують з державою.

Оттут саме й приходить кооперація, яка уявляє собою людність, орґанізовану вільно й поза державою, і яка бере на себе завдання станути на боці споживача, постачати йому все необхідне і поборювати вільного купця, а навіть дрібного промисловця. Отже утворюється конкуренція: з одного боку велика державна промисловість і дрібна продукційна торговельна кооперація, з другого боку стоїть вільний купець-спекулянт і дрібна буржуазна про-

мисловість. В той день, коли переможе кооперація, приватний посередник-підприємець цілком зникне. Лишиться націоналізована індустрія і кооперація. Це буде вже соціялізм.

Суперництво з дрібним капіталом.

Місце, зайняте кооперацією в теперішній стадії будівництва радянської держави, є дуже велике й багато значне. В даний мент злиття з продовольчим комісаріятом стало неможливе. Це злиття відсунулось на довший час вперед, аж доки не зникне зовсім приватна торговля. А зникнути вона може лише шляхом еволюційним, в наслідок розростання великої трестованої промисловости і випірання кооперативними товариствами приватних підприємств не тільки з царини торгу, але й дрібної продукції. Віддання частини великих галузей промисловости в аренду капіталістам ставить перед державною промисловістю важні завдання суперницької боротьби з великим капіталом. Але цю ж саму конкуренцію має проробити кооперація супроти дрібної, меншої, другорядної господарчої діяльности.

Велика промисловість охоплює головніші маси робітництва і керується централізовано державою, хоча й за безпосередньою участю промислових спілок. Кооперація понімає цілу масу людности, що працює, продукує й міняє, чи то хліб, чи який перкал, чи який инший крам.

Отже мета кооперації й радянської держави єсть одна, лише засоби й матеріял ріжні. Будучи в теорії несуперечні, а рівнобіжні, вони мусять і в усій своїй діяльности взаємно допомагати і тримати сталий контакт і спільне порозуміння, але не страчуючи своєї автономности.

Ставши в громадському житті поміж виробником і споживачем, кооперація в радянській державі мусіла взяти на себе обовязок боронити трудящу масу від визиску приватного торгу, який в нових змінених відносинах набув уже права громадянства. Кооперація мала заступити дві сили: енерґію приватної купецької ініціятиви і дисциплінову механічну централізованість державного апарату. Не будучи приватним підприємцем, кооперація одначе по характеру своєї будови істотно не відріжняється від акційних приватних товариств і компаній, бо має свої збори уділовців, які час від часу піддають кон-

тролі діяльність своїх правлінь, точнісько так саме, як і акційні товариства. Тим робом конкуренційна (суперницька) боротьба з приватними підприємствами цілком можлива.

З другого боку кооперація орґанізована на цілодержавну скалю, вона поширює свою чинність на цілу Україну, а в Росії—на Росію, і тим набуває всі вигоди великих трестових обєднань, що охоплюють своїм централізованим апаратом цілі галузі господарчого життя в лабети свого монопольного посідання. Отже тут кооперація, наближуючись до майже державної монопольно трестованої орґанізації, набуває тим самим безумовну перевагу над дрібними підприємцями в торговельно промисловій боротьбі з ними. Крім того, радянська держава, побудована на інтересах трудящої кляси в лиці її найчиннішого представника пролєтаріята, мусить вважати своїм найбільшим в царині торговлі обовязком виявляти свою піддержку кооперативним обєднанням, бо їх завдання і конечна мета в сути не ріжниться від цілі пролєтарської державй. Таким робом ми можемо уявити собі тільки єдиний можливий вислід діяльности кооперації в теперішню добу нової економічної політики радянської держави: це — послідовний, щораз дужчий розвиток її в напрямі всеосяжного понімання дрібно-господарчої діяльности і остаточного злиття її з великою націоналізованою промисловістю в дальшій-чи близчій будуччині.

Приватний капітал, великий і дрібний, до того часу поволі зникатиме і потім зовсім загине під подвійною пресією суперницької орґанізованої державою великої промисловости і всеосяжної чинности кооперативних спілок, гуртувань і виробництв.

Радянська влада, що спірається на пролєтарські маси, має лише в інтересах трудящої кляси впливати і допомагати усуспільненій промисловости в цілі реґулярного поборювання решток капіталізму і остаточної перемоги комунізму в усіх ділянках громадського і господарського життя.

Розділ Пятий.

Українська Кооперація.

Автономні і союзні республіки.

Попередньо ми вже означили те відношення, яке заняла радянська влада в Совітській Росії до кооперації. Наведений нами декрет про товаровимінні операції та про утворення робітничого товарного фонду, який кооперація має перебірати для своїх операцій разом з державними фондами, малює нам в точних формах лінію праці кооперації в нових відносинах в радянській державі. Політика радянської влади в Совітській Росії не може стояти ізольовано від політики радянської влади в инших радянських союзних державах, хоча, розуміється, єсть багацько другорядних ріжниць, що виникли на ґрунті инших політичних подій і залежних від часу утворення тих республік.

Радянська держава складається з низки більших і менших державних новотворів, з котрих частина творить автономні республіки, тоб то складові одиниці Російської Соціялістичної Федеративної Совітської Республіки. Инші республіки уявляють собою незалежні суверенні радянські республіки, які входять в економічний (промисловий) і військовий союз з Р. С. Ф. С. Р. на правах рівних з рівними. До перших належать Татарська, Башкірська, Кірґізька, Чувашська, Туркестанська, Корельська Республіка. До другої ґрупи входять Україна, Білорусь, Грузія, Арменія, Азербейджан. Такий звязок федеративних і союзних республік забезпечує єдність економічної політики, але одночасно й дає можливість радянському апарату схопити ріжноманітність реального життя і пристосуватись до нього.

Такий важний факт, як зміна економічної політики в найважнішій і в найбільшій республіці, в Р. С. Ф. С. Р., мусів викликати відгук по цілій радянській території у формі видавання законів і ухвал, які мали б пристосувати до місцевих обставин і до кождої союзної республіки нові напрями кооперативної й господарської політики.

Ухвала про кооперацію на Україні.

На Україні VIII. Сесія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету 21. липня 1921 р. ухвалила резолюцію, яку ми тут повно й наводимо:

„Виходячи з передумовин господарської та економічної політики, Сесія ВУЦВК визнає, що в умовах сучасного радянського економічного будівництва кооперації повинно поставити такі завдання:

1. Всеможлива допомога виявленню ініціятиви трудящого населення в усіх ділянках господарсько-промислового будівництва, спрямованого на збільшення товарових вартостів і особливо на добуття сільсько-господарських продуктів та їх оброблення.

2. Встановити близькі орґанізаційні відносини з усіма родами промислової діяльности населення шляхом кооперування їх та через орґанізування збуту їх під керуванням споживчої кооперації.

3. Обєднання під керуванням орґанів споживчої кооперації всіх товаровимінних операцій для набування сільсько-господарчих продуктів, як на кошти державного та робітничого натурфондів, так і на рахунок товарових фондів, призначених для потреб продукційних галузів та підприємств.

4. Орґанізування збору сирівців на всеукраїнську скалю залежно від потреб збуту за кордон, у виміну на фабрикати та в цілях задоволення потреб радянської промисловости.

Одночасно з цим в площині накреслених завдань та в сфері виявлення ініціятиви на місцях на кооперацію накладається: боротьба зі спекулянтами, посередниками в закупні і збуті предметів продукції.

5. В цілі осягнення цих завдань Сесія визнає за необхідне: а) передавати кооперації державний товаровий фонд в мірі охоплення кооперативним апаратом цілого товаровимінного процесу на всеукраїнську скалю і в залежности від реальних можливостей розвязання торго-

вельних завдань; б) для цілей збільшення грошевих засобів дати Вукопспілці право на вкладкові кредитові операції з перенесенням вкладкових статей до оборотного фонду під умовою ретельної відчитности перед державою та контролі Наркомфіна; в) забезпечити недоторканність володіння і користування з цілого інвентаря та майна, яким роспоряжає кооперація, і заборонити відібрання або реквізицію цього майна инакше, як після суду або особливої постанови Раднаркому.

6. Обовязати Наркомпрод допомагати кооперації всіма засобами у здійсненню торговельних та промислових завдань і дозволити заключувати договори з Нар. Ком. Продовольчих Справ та иншими державними органами, але з некооперативними організаціями та торговельними аґентурами це дозволяється лише в тих випадках, коли кооперація за поміччю належних їй засобів не є в стані опанувати ринок цілком.

7. Сесія ВУЦВК рекомендує Губ. Викон. Комітетам і всім радянським державним органам усіма засобами допомагати кооперативним органам на місцях при осягненню поставлених перед ними завдань, регулюючи в цій цілі постачання до розпорядження кооперації відповідальних робітників і даючи піддержку при вишукуванні на місцях фінансових та транспортових засобів.

8. Одночасово зі збиранням продподатку Наркомпродом доручити Вукопспілці притягнути свої органи до збору лишків шляхом товаровиміни; для уникнення порушення пляновости збору продовольчого податку препоручити Вукопспілці опрацювати інструкцію про одночасну участь у збиранні хліба шляхом товаровиміни та погодити її з роспорядженнями Наркомпрода.“

Обсяг праці кооперації.

Потім ухвалено цілу низку точок, які мають означити межі компетенції і чинности Комісаріяту Продовольчих Справ і Всеукраїнської Кооперативної Спілки, а головно накреслити характер товаровимінних операцій Вукопспілки.

Не наводячи докладно дуже великого тексту тих ухвал, ми дозволимо собі коротенько спинитись на його істотніх точках, які намалюють нам приблизну картину реальних кооперативних відносин на Україні.

Згідно цьому виробленому пляну, Продовольчий Комісаріят на особих договірних умовах передає державний

товаровий фонд кооперації. Одначе при переведенню цього пляна береться в рахунок місцеві обставини і окремо для ріжних ґуберній заключається умови між Продовольчим Комісаріятом і Вукопспілкою. Умови загального характеру, заключені Наркомпродом і Вукопспілкою, передається до виконання ґуберським союзам (ґубсоюзам) кооперації.

Ґуберніяльні продовольчі орґани й ґубсоюзи подають свої місцеві договори до відома центра. Отже, місцеві орґани мають також право заключати самостійні договори, які одначе в разі потреби можуть бути скасовані центром (Вукопспілкою чи Наркомпродом). Повітові й районні установи можуть заключувати умови лише через ґубсоюзи й ґубпродкоми, не порушуючи загально-державного пляну. Ґубсоюзи й ґубпродкоми дістають також товаровий фонд для роспорядження повітових орґанізацій і цим викликують місцеву ініціятиву і можливість товаровимінних операцій.

Вукопспілка має великі права кредитування, росподілу, контролю над усією місцевою діяльністю дрібних союзів.

Рекомендується реалізувати товарові фонди продукційних главків (головних управлінь окремих галузів промисловости), та товарові фонди робітничих орґанізацій головно через кооперацію, як через Вукопспілку (центр), і через ґуберніяльні кооперативні союзи, районні філії та через „ЄСТ“ (єдине споживче товариство), без санкції вищих установ, хоча за контролею ґубер. економічних рад.

Наркомпрод помагає кооперації, але й контролює її, особливо в справі витрат з державного товарового фонду. Одночасно держава з продовольчих запасів видає Вукопспілці авансом 100.000 пудів хлібного фонду і гроші для розвитку торговельних операцій. Для використання господарської ініціятиви Вукопспілка має засновувати фабрики для обробки їстивних продуктів то що. Всі місцеві питання розвязується ґуберніяльними економічними радами і ґубсоюзами, але в межах ухвал Вукопспілки й Наркомпроду, санкціонованих Всеукраїнською Економічною Радою. В справі піднесення продукції до праці в кооперації повинно покликати найактивніші сили з комуністичної партії, з червоної армії, професійних союзів та комітетів незаможних селян. Зрештою, мається виробити плян заснування сільсько-господарської про-

мислової кооперації і пристосування російських декретів в цій справі до укладу життя на Україні.

Перед обєднанням.

В попередніх розділах ми побіжно вже згадали про кооперацію на Україні та пригоди кооператорів за той час, коли радянська влада остаточно нагнала всіх ворогів робітниче-селянської влади. Це було наприкінці 1920 року. А на початку 1921 року за винятком розбиття решток врангелівських банд та боротьби з бандитами Радянська Україна станула вже перед завданнями чисто економічного характеру, перед питаннями відбудови країни та налагодження промисловости. Зміна господарської політики відбулася власне під тиском потреби негайного, невідкладного піднесення продукції в царині сільського і мійського господарства і під познакою мирної економічної боротьби на внутрішньому господарському фронті.

Під впливом тих внутрішніх і зовнішніх політичних і економічних чинників кооперація українська мусіла зайняти своє окреме місце. Уформування кооперації та її пристосування до нових обставин, які ми зазначили вище, власне й відбулося в цьому 1921 році. Оцей процес ми й хотіли б тут коротенько окреслити.

Радянська влада знайшла на Україні силу всіляких кооперативних орґанізацій, обєднань, союзів, про які вже було згадано попередньо. Конкуренційна боротьба між ними та проникання в середовище кооперації ріжноманітного спекулятивного елементу, не говорячи вже про політичний контр-революційний наплив, гальмували працю і робили неможливим який будь пляновий крок з боку радянської влади. Отже виникала гостра потреба не тільки політичного перечищення кооперативного апарату, але й потреба орґанізаційної його перебудови в напрямі обєднання й централізування. Першим кроком, що мав поставити на добрий ґрунт працю кооперації, мусів бути плян злиття всіх кооперативних формацій до одної спілки. Працю в цім напрямі було роспочато ще в 1920 році, але здійснення пляну вдалося перевести далеко пізніше. Причину того спізнення треба шукати в нападі Польщі на Україну в травні місяці. Утворення Всеукраїнської Робітничої Споживчої Кооперації (Урабсекції) в 1920 році послужило першим ділом, яке зсунуло з місця всю справу. Ви-

роблені проєкти про обєднання пішли на затвердження державного кооперативного комітету.

Вукопспілка.

13. жовтня 1920 року статут Всеукраїнської Кооперативної Спілки („Вукопспілки“) був затверджений і з цього часу вона й почала істнувати, набуваючи щораз то більших розмірів. Спочатку до правління увійшли такі особи: Самер, Кудря, Чіркін (Урабсекція); Коліух, Височанський (Дніпросоюз); Кузнецов (Поюр); Попов (Центросоюз); Кальманович (Наркомпрод); Савельєв (Совнарком).

Кілька місяців потому з Вукопспілкою обєднались сільсько-господарська й видавнича кооперація на правах секції зі своїм автономним правлінням, а страхова кооперація з Вукопспілкою злилась цілком.

В 1921 р. орґанізаційне питання виникло знову. Скликано було наради всіх кооперативів, Ґуб. Союзів і сільських секцій. Ухвалено скасувати всі секції, а Вукопспілка має обєднувати всі галузі кооперації на Україні. В літку 1921 р. склад правління був такий: Чіркін, Коліух, Кудря, Кутузов (Президія), Воронецький, Корінчевський, Попов, Дудник, Целаріус, Венґеров, Стахівський, Кривецький.

З того факту, що цілу кооперацію обєднано в Вукопспілку, ми бачимо, що радянська влада пішла шляхом тої економічної тенденції, що прохоплювалась на Україні раніще, а саме, шляхом централізації. Колишні „москофільські“ кооперації, що орієнтувались на Москву і боролись з Центросоюзом, нині всі входять у Вукопспілку. Радянська влада осягнула тут те, чого не могла осягнути українська національна кооперація.

В Вукопспілці тепер працюють усі найвидатніщі кооператори, що створили кооперацію на Україні: Коліух, Кудря, Мельників, Шеметів, Височанський, Корінчевський, Філіпович, Токаревський, Шульга, Лимарь, Левченко, Головко, Дібальд, Маньківський, Ночвін, Ґрінберґ, Стасюк, Третяк, Фесенко, Хохоліч, Ганчель, Шпаківський, Веселовський, Целаріус, Паліїв, Попов, Сидоренко та инші.

В літку 1921 р. одбулися вибори правлінь по всіх коопераціях, міських, сільських і т. д. Призначення правлінь з гори радянською владою, як це робилось під час гострої боротьби з контр-революцією, тепер скасовано. Радянська влада видала заклик обірати навіть непартійних,

аби діяльних членів. Не зважаючи на це до кооперації скрізь вибірано багато комуністів: 30—60 % на селах і 40—70% по містах пройшло комуністів.

Вукопспілка має силу своїх фабрик, майстерень, доморобних товариств, сушарні, гарбарні, та багато менших раніше націоналізованих підприємств, та свої філії в Росії, на Криму й закордоном.

Вукопспілка збудована таким чином, що вона охоплює собою цілу Україну. В руках правління збігаються всі нитки, котрі звязують дванадцять ґуберній України. В кождій ґубернії кооперація лучиться в ґуберніяльний союз. Залізничники мають своїх пять союсів („Ужпо"). Великі робітничі центри мають свої кооперативи многолавки з правами ґуберніяльних союзів, ось як: Харьків, Київ, Одеса, Миколаїв, Катеринослав. Ґуб. союзи охоплюють усі сільські й міські кооперативи, де гуртується все населення, а також включає й продукційні, сільсько-господарчі й доморобні промислові товариства.

„Вукопспілка" склалася з Дніпросоюза, Потребітельських Обществ Юга Росії, з Центросоюзних (московських на Україні) обєднань, з Сільсько-господарської Централі, Книгоспілки та инше. Кредитова кооперація (як Союзбанк, Українбанк) зникли за непотребою.

З тих же всіх кооперативних центрів перейшло до Вукопспілки й майно, склади і будинки. Радянська держава зі свого боку, ставши на шлях піддержки самодіяльности трудящої людности, підпірає всяку ініціятиву кооперації в орґанізуванні дрібної промисловости. Для цього вона віддала Вукопспілці цілу низку дрібних більших і менших підприємств, які раніше були входили в ґрупу націоналізованих установ. До таких належить і фабрика господарських машин Гана в Одесі.

Комісаріят Зовнішнього Торгу України єсть монопольний купець і продавець закордон і з закордону. Приватну торговлю з закордоном муситься уникати. Радянська Україна чи Совітська Росія буде старатись зосередити всю зовнішню торговлю в руках радянської держави, щоб керувати закупном і продажом саме тих речей, які суть найпотрібніші. Але з другого боку державний закупний апарат не завжди має всі якости гнучкого приватного підприємця і ініціятиву капіталіста. Під цим зглядом кооперація найбільше надається до такої справи.

Ось чому й Вукопсілка з першою торговельною делеґацією, яка виїхала за кордон, вирядила свого представника, котрий має орґанізувати й поставити на тверді тори крамовимінні операції Радянської України з закордоном. Вукопспілка поширила тим робом свою працю аж за кордон, відчиняє там свої філії і втягує Европу в економічні стосунки з Україною. Колишня націоналістична кооперація, що працювала з Петлюрою, лише тим відзначилась за кордоном, що вивезла з України силу коштовностей, нічого взамін їй не звернувши. Розуміється, петлюрівським кооператорам не вдасться привласнити собі кооперативне майно, вивезене з України, воно все піде до Вукопспілки, рано чи пізно. Вукопспілка стане єдиним представником української кооперації за кордоном і єдиним суспільно-збудованим суперником капіталіста і спекулянта на полі приватного торгу і дрібного виробництва.

Рівнобіжно з ростом Радянської України, зі зміцненням радянської влади ростиме й дужчатиме кооперація. Прийде той день, коли ціла господарча, промислова, виробницька діяльність людськости буде одне велике товариство, орґанізоване з гори до низу однією працею, звязане одним принципом і перейняте одним духом єдиної світової кооперації.

То буде комунізм.

До тої мети й простує кооперація в радянській державі.

КІНЕЦЬ

ЗМІСТ.

Розділ Перший.

Кооперація і політика:

Розділ Другий.

Кооперація в революції:

Розділ Третій.

Кооперація, як росподіловий орґан:

Розділ Четвертий.

Нова економічна політика:

Розділ Пятий.

Українська кооперація:

Брошури того ж автора.

Комунізм і Еволюція. Відень, 1920. 16⁰, 20 стор.

Комунізм і Патріотизм. Відень, 1920. 16⁰, 32 стор.

Розбийте Кайдани! (Слово до галицьких селян і робітників.) Відень, 1920. 8⁰, 32 стор.

Паризька Комуна. Відень, 1921. 16⁰, 40 стор.

За Радянську Україну. (Нариси з історії Української Революції.) Відень, 1921. 8⁰, 212 стор.

Робітництво й Капіталізм в Індії. (Друкується.) Коло 50 стор.

Комунізм і Націоналізм. (Готується до друку.) Коло 60 стор.

Червоний Світ. Збірка статтей. Огляд світового робітничого руху за 1920—1921 рік. (Готується до друку.) Коло 240 стор.

Українські Соціялісти Революціонери і Комунізм. Лист до Закордонної Делеґації У. П. С. Р. (Виготовлено до друку.) Коло 30 стор.

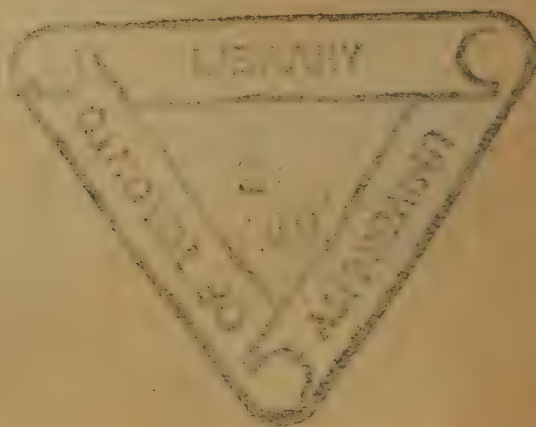
Переклади з чужих мов готові до друку.

Велз. **Війна Світів.** Роман, з англійської мови. 240 стор.

Велз. **Невмірущий Огонь.** Соціяльно педаґоґічний роман. Коло 240 стор.

Роні-Старший. **І кохання потім.** Роман, з французької мови.

Г. Ґортер. **Світова Революція.** Аґітаційна брошура.

Г. Піддубний. Комунізм і Кооперація.

...мовлення надсилати на таку адресу: „**Nascha Prawda**"

Postfach 53, Postamt 65, Wien, VIII. Austria.

